

Sygnatura akt II AKa 379/21

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 grudnia 2021 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący sędzia SA Jarosław Mazurek

Sędziowie: SA Jerzy Skorupka (spr.)

SA Wiesław Pędziwiatr

Protokolant: Wiktoria Dąbrowicz

przy udziale prokuratora Prokuratury (...) Zbigniewa Jaworskiego

po rozpoznaniu 8 grudnia 2021 r.

sprawy wnioskodawcy A. D.

o zadośćuczynienie i odszkodowanie

na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawcę

od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu

z 25 sierpnia 2021 r. sygn. akt III Ko 309/21

I. zaskarżony wyrok utrzymuje w mocy;

II. stwierdza, że wydatki związane z postępowaniem odwoławczym ponosi Skarb Państwa.

--	--	--

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy we Wrocławiu wyrokiem z 25 sierpnia 2021:

I. na podstawie art. 8 ust. 4 i art. 11 ust. 1 ustawy z 23.02.1991 roku o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego zasądził od skarbu państwa na rzecz A. D. 1800 zł tytułem uzupełniającego odszkodowania wraz z ustawowymi odsetkami za zwłokę od dnia uprawomocnienia się wyroku,

II. na podstawie art. 8 ust. 4 i art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 23.02.1991 o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego zasądził od skarbu państwa na rzecz A. D. 149.914 zł tytułem uzupełniającego zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami za zwłokę od dnia uprawomocnienia się wyroku,

III. oddalił dalej idące żądanie wnioskodawcy.

Wyrok ten zaskarżyła pełnomocnik wnioskodawcy r. pr. A. B. w części, to jest co do punktu I i II co do odsetek oraz co do punktu III w zakresie w jakim oddała dalej idące żądanie odszkodowania ponad kwotę 1800 zł oraz o zadośćuczynienie, to jest ponad kwotę 149.914 zł na rzecz wnioskodawcy za jego szkodę i krzywdy za niewątpliwie niesłuszne pozbawienie wolności w związku z działalnością na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego.

Skarżąca zarzuciła obrazę przepisów prawa materialnego i procesowego to jest:

1. art. 8 ust. 1 i 4 w zw. z art. 11 ust. 1 ustawy lutowej w zw. z art. 445§1 i 2 KC oraz art. 448 KC przez błędną ich wykładnią skutkującą bezzasadnym oddaleniem w części wniosku o zasądzenie dodatkowego zadośćuczynienia za krzywdę doznaną przez A. D. na skutek skazania go wyrokiem Sądu Śląskiego Okręgu Wojskowego we Wrocławiu z 25.10.1982, SoW 1027/82, zmienionym przez wyrok Sądu Najwyższego z 10.12.1982, Rw 1091/82 pomimo, że zasady słuszności przemawiają za uwzględnieniem wniosku w pełnym zakresie, gdyż uzupełniająca kwota zadośćuczynienia zasądzona przez sąd pierwszej instancji jawi się jako rażąco niska oraz niewspółmierna do rozmiaru doznanych przez wnioskodawcę krzywd i cierpień, ich intensywności i nieodwracalnego charakteru, zaś okoliczności te przemawiają za zasądzeniem na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienia w wyższej wysokości,
2. art. 8 ust. 1 i 4 ustawy lutowej w zw. z art. 445§1 KC przez błędne ich zastosowanie skutkujące uznaniem, że w okolicznościach sprawy sumą odpowiednią uzupełniającego zadośćuczynienia za krzywdę doznaną przez A. D. jest kwota 150.464 zł, gdy sąd pierwszej instancji nie uwzględnił we właściwy sposób wszystkich istotnych okoliczności, które w sposób wyjątkowy miały wpływ na wymiar krzywdy wnioskodawcy, a w konsekwencji na wysokość zadośćuczynienia, to jest okoliczności osadzenia i warunków, w jakich wnioskodawca odbywał izolację, długotrwałości izolacji to jest 220 dni, braku kontaktów z rodziną, zastraszania i bicia, skutków zdrowotnych i psychicznych osadzenia, obawy o dalszą przyszłość, zdrowie i życie, złych warunków bytowych w trakcie pozbawienia wolności, konsekwencji dla zdrowia, skali maltretowania, co doprowadziło do poczucia rażącej niesprawiedliwości przez wnioskodawcę dodatkowo na skutek zasądzenia powyżej wskazanej symbolicznej kwoty zadośćuczynienia wysokości niewspółmiernie niskiej w stosunku do rozmiaru krzywdy doznanej przez wnioskodawcę,
3. art. 8 ust. 1 i 4 ustawy lutowej w zw. z art. 445 KC oraz art. 448 KC przez ich błędną wykładnię i nieuwzględnienie we właściwy sposób wszystkich istotnych okoliczności, które miały wpływ na wymiar krzywdy A. D., a zwłaszcza poczucia rażącej niesprawiedliwości z powodu niesłusznego pozbawienia go wolności w związku z działalnością niepodległościową warunków, w jakich wówczas przebywał, pośrednio – niepewności co do rzeczywistego okresu pozbawienia wolności, sposobu w jaki był traktowany, to jest wielokrotnie przesłuchiwany przez funkcjonariuszy i traktowany ordynarnie, tęsknoty związanej z rozłąką rodzinną, zwolnienia go z pracy uwagi na działalność niepodległościową i braku znalezienia nowego zatrudnienia na podobnym stanowisku oraz ciągłej inwigilacji, a w konsekwencji nieprawidłowe oddalenie wniosku o zadośćuczynienia w dalej dochodzonym w zakresie,
4. art. 8 ust. 1 ustawy lutowej w zw. z art. 445 KC przez błędną ich wykładnię skutkującą nieprawidłowym sposobem szacowania zadośćuczynienia za krzywdę doznaną przez A. D. na skutek przymusowego umieszczenia w izolacji, przez przemnożenie liczby dni izolacji, to jest 220 dni razy 733,93 zł, gdy szacowanie odpowiedniego zadośćuczynienia nie powinno polegać na mechanicznym przeliczeniu powyższej wartości, ale na uwzględnieniu całokształtu okoliczności sprawy, w szczególności krzywdy doznanej przez represjonowanie go, co w ocenie skarżących przełożyło się na zaniżenie przyznanego zadośćuczynienia,
5. art. 7 KPK przez dowolną ocenę dowodów i wyciągnięcie z materiału dowodowego wniosków sprzecznych z zasadami logicznego rozumowania, doświadczenia życiowego i wskazaniem wiedzy, a w konsekwencji błędne przyjęcie, że zasądzona kwota zadośćuczynienia jest odpowiednią, gdy w istocie jest nieadekwatną do okoliczności sprawy, w tym wynikających z zeznań wnioskodawcy, skutkiem czego było zasądzenie zaniżonej w stosunku do znacznego rozmiaru krzywdy wnioskodawcy kwoty uzupełniającego zadośćuczynienia, co prowadzi do poczucia rażącej niesprawiedliwości A. D.,

6. art. 105 KPK przez nie sprostowanie z urzędu oczywistej omyłki rachunkowej i nie wpisanie w miejsce omyłkowo wskazanej kwoty zadośćuczynienia, to jest 149.914 zł kwoty zgodnie z uzasadnieniem tego wyroku to jest 150.464 zł,

II. obrazę przepisów prawa materialnego i procesowego, to jest:

a) art. 445 KC w zw. z art. 361 KC w zw. z art. 552§1 i 4 KPK przez błędną ich wykładnię i niezastosowanie polegającą na błędnym oddaleniu wniosku w części odnośnie do kwoty 1080 zł z tytułu szkody doznanej przez wnioskodawcę na skutek niesłusznego pozbawienia wolności i ustanowienia obrońcy, gdy sąd ograniczył się jedynie do polemiki co do zasady dochodzonej przez wnioskodawcę sumy pieniężnej z tytułu odszkodowania w pełnym zakresie,

b) art. 558 KPK w zw. z art. 322 KPC przez ich niezastosowanie, gdy z ustaleń faktycznych dokonanych przez sąd pierwszej instancji wynika, że wnioskodawca w okresie jego uwięzienia doznał szkody w wysokości wskazanej w złożonym wniosku, a ponadto wnioskodawca wykazał podstawy do zasądzenia pełnej kwoty odszkodowania.

Ponadto zarzucono obrazę przepisów prawa materialnego, to jest art. 481 KC przez jego niezastosowanie i nieprzyznanie od zasądzonych sum odsetek ustawowych za opóźnienie liczonych od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty, pomimo że takie żądanie zostało zgłoszone we wniosku o zadośćuczynienia i odszkodowania.

We wniosku odwoławczym skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku przez zasądzenie na rzecz wnioskodawcy dalszej kwoty 1.154.455 zł tytułem uzupełniającego zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty oraz dalszej kwoty 1080 zł tytułem odszkodowania za doznaną szkodę wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku co do punktu III i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd apelacyjny we Wrocławiu zważył co następuje. Apelacja jest bezzasadna. Zarzuty i wnioski apelacji nie mogą być uwzględnione, gdyż żądanie wnioskodawcy pozbawione jest podstawy prawnej.

Postanowieniem Sądu Śląskiego Okręgu Wojskowego z 5.03.1993 r., Żo 40/93 A. D. uzyskał zadośćuczynienie w wysokości 8.000.000 zł i odszkodowanie w wysokości 15.944.400 zł za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie w sprawie SoW 1027/82, w której został uznany za winnego przestępstwa z art. 48 ust. 2, 3 i 4 w zw. z art. 46 ust. 1 dekretu Rady Państwa z 12.12.1981 r. o stanie wojennym, za co wymierzono mu karę roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności oraz karę dodatkową pozbawienia praw publicznych na 2 lata.

Orzeczenie o zasądzeniu odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne tymczasowe aresztowanie nie było zaskarżone przez A. D.. Nie było też kwestionowane w trybie nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Orzeczenie to jest prawomocne formalnie (res iudicata) oraz materialnie (ne bis in idem). Wywołuje zatem taki stan rzeczy, że niedopuszczalne jest orzekanie po raz drugi „o to samo”. Wymienione orzeczenie może być wzruszone jedynie za pomocą nadzwyczajnych środków zaskarżenia w postaci kasacji bądź wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania sądowego.

We wniosku z dnia 8.06.2021 r. A. D. domagał się zasądzenia uzupełniającego odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie w wysokości przeszło 1.300.000 zł. Uwzględniając w części to żądanie Sąd Okręgowy we Wrocławiu zasądził na jego rzecz odszkodowanie i zadośćuczynienie na podstawie art. 8 ust. 4 i art. 11 ust. 1 ustawy z 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego, w sytuacji, gdy wymienione przepisy nie stanowią podstawy prawnej do zasądzenia na rzecz wnioskodawcy żadanego (uzupełniającego) odszkodowania i zadośćuczynienia.

Zważyć zatem należy, że warunkiem uzyskania odszkodowania i zadośćuczynienia za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego jest stwierdzenie nieważności orzeczenia, o którym mowa w art. 1 ust. 1 i 2 ustawy lutowej. W wypadku A. D. warunek ten został spełniony, gdyż na skutek rewizji nadzwyczajnej Sąd Najwyższy

wyrokiem z dnia 18.10.1991 r., WRN 103/91 uniewinnił A. D. od popełnienia czynów z art. 48 ust. 2, 3 i 4 w zw. z art. 46 ust. 1 dekretu Rady Państwa z 12.12.1981 r. o stanie wojennym. Wymieniony wyrok został wydany pod rządą ustawy lutowej, która została uchwalona w dniu 23 lutego 1991 r. Zatem, stosownie do art. 2 ust. 1 ustawy lutowej, uniewinnienie A. D. przez Sąd Najwyższy w trybie rewizji nadzwyczajnej należy uznać za równoznaczne ze stwierdzeniem nieważności orzeczenia, o którym mowa w art. 1 ust. 1 i 2 ustawy lutowej. Ewentualny wniosek o stwierdzenie nieważności wyroku Sądu Śląskiego Okręgu Wojskowego we Wrocławiu z dnia 25.10.1982 r., SoW 1027/82, sąd powinien pozostawić bez rozpoznania, zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy lutowej. Celem tej ustawy jest jednak ujednoczenie postępowań zmierzających do uwolnienia od niesłusznego skazania lub wydania niesłusznego orzeczenia o umorzeniu postępowania z innych przyczyn niż określone w art. 17§1 pkt 1 i 2 KPK wobec osoby represjonowanej za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego. Z przepisu art. 12 ustawy lutowej wynika jednak, że sprawy o czyny lub z powodu działalności określonej w art. 1, w których do dnia wejścia ustawy w życie nie rozpoznano wniesionej rewizji nadzwyczajnej lub złożonego wniosku o wznowienie postępowania, powinny zostać przekazane sądowi właściwemu według przepisów niniejszej ustawy, celem stwierdzenia nieważności takich orzeczeń. Wynika stąd, że ww. ustawa nie dopuszczała możliwości prowadzenia postępowania o stwierdzenie nieważności orzeczenia w innym trybie, niż określonym w tej ustawie. W rozpoznawanej sprawie, prokurator zamiast rewizji nadzwyczajnej powinien zatem wystąpić z wnioskiem o stwierdzenie nieważności wyroku Sądu Śląskiego Okręgu Wojskowego we Wrocławiu z dnia 25.10.1982 r., SoW 1027/82 (art. 3 ust. 1 ustawy lutowej). W tej kwestii SN wyraził pogląd, że niezrozumiałe byłoby, gdyby na skutek rewizji nadzwyczajnej wniesionej przed wejściem w życie ustawy lutowej, uprawnione osoby były pozbawione możliwości dochodzenia roszczeń odszkodowawczych na podstawie tej ustawy, ograniczając się do odszkodowania i zadośćuczynienia na podstawie przepisów kodeksowych (zob. wyr. SN z dnia 23.01.2019 r., V KK 11/18).

Dalej należy zważyć, że stosownie do art. 8 ust. 1 ustawy lutowej, osobie, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia albo wydano decyzję o internowaniu w związku z wprowadzeniem w dniu 13.12.1981 r. w Polsce stanu wojennego, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z wydania lub wykonania orzeczenia albo decyzji. W razie śmierci tej osoby uprawnienie to przechodzi na małżonka, dzieci i rodziców.

Po wydaniu przez Sąd Najwyższy wskazanego wcześniej wyroku uniewinniającego, A. D., na podstawie art. 487§4 KPK z 1969 r. wystąpił z wnioskiem o zasądzenie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne tymczasem aresztowanie. Sąd Śląskiego Okręgu Wojskowego we Wrocławiu postanowieniem z 5.03.1993 r., Żo 40/93 uwzględnił ten wniosek, zasądzając podane wcześniej wartości.

Odnosić więc należy, że stosownie do art. 11 ust. 1 ustawy lutowej przepis art. 8 ma odpowiednie zastosowanie również wobec osób, co do których zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, jeżeli oskarżonego uniewinniono lub postępowanie umorzono z powodów, o których mowa w art. 17§1 pkt 1 i 2 KPK i nie zostało prawomocnie zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie, a osoby te były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane. **Przepis art. 11 ust. 1 ustawy lutowej umożliwia zatem dochodzenie odszkodowania i zadośćuczynienia przez osoby, które zostały uniewinnione w drodze nadzwyczajnych środków zaskarżenia, byleby orzeczenie uniewinniające zostało wydane przed wejściem w życie ustawy lutowej w wersji pierwotnej bądź zmienionej ustawą z 19.09.2007 r. Warunkiem zastosowania przepisu art. 11 ust. 1 ustawy lutowej jest zatem brak prawomocnego orzeczenia o odszkodowaniu i zadośćuczynieniu w stosunku do osoby, która była zatrzymana lub tymczasowo aresztowana, a co do której występują przesłanki do uznania, że czyn, za który została skazana podpada pod art. 1 ust. 1 ustawy lutowej** (por. wyr. SA w Lublinie z 9.04.2009 r., II AKA 50/09). Dodać należy, że art. 8 ust. 1 ustawy lutowej obejmuje zakres normowania wszelkie orzeczenia o uniewinnieniu lub umorzeniu postępowania, niezależnie od tego, czy zostały wydane w tzw. zwykłym trybie, czy na skutek wniesienia nadzwyczajnych środków zaskarżenia, jak w rozpoznawanej sprawie.

Odczytując zatem **przepis art. 8 ust. 1 ustawy lutowej, należy powiedzieć, że reguluje on sytuację, w której:**

- **zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, ale nie może być ono orzeczone z powodu wydania orzeczenia o uniewinnieniu lub umorzeniu postępowania na podstawie art. 17§1 pkt 1 i 2 KPK, a nadto,**
- **nie zostało prawomocnie zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie, a dane osoby były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane** (por. wyr. SN z dnia 23.01.2019 r., V KK 11/18).

W rozpoznawanej sprawie, czyn, za który A. D. został skazany wyczerpuje co prawda kryteria określone w art. 1 ust. 1 ustawy lutowej, ale uzyskał on odszkodowanie i zadośćuczynienie w związku z niesłusznym tymczasowym aresztowaniem. Tym samym, przepis art. 8 ust. 1 ustawy lutowej nie ma zastosowania w stosunku do A. D..

Pozostaje więc do rozważenia kwestia dopuszczalności zasądzenia na rzecz A. D. odszkodowania i zadośćuczynienia na podstawie art. 8 ust. 4 ustawy lutowej, jak przyjął sąd pierwszej instancji. Zważyć zatem należy, że w przepisie art. 8 ust. 4 ustawy lutowej określona została norma, stosownie do której, przepis ust. 1 art. 8 nie ma zastosowania, jeżeli w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania prawomocnie zasądzone odszkodowanie, chyba że za jego zastosowaniem przemawiają względy słuszności. Wykładnia wymienionego przepisu wymaga uświadomienia, że w systemie prawa represyjnego występują dwa reżimy prawne uzyskania odszkodowania i zadośćuczynienia. Pierwsze, które można określić mianem kodeksowego, uregulowane w przepisach rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego. Drugie, które można określić mianem rehabilitacyjnego, uregulowane w przepisach art. 8 i następne ustawy lutowej.

Z przepisu art. 8 ust. 4 ustawy lutowej wynika więc, że uniewinnienie lub umorzenie postępowania przed wejściem w życie tej ustawy wobec osób, co do których zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, musi prowadzić do uzyskania odszkodowania i zadośćuczynienia, ze względu na szczególny charakter działalności tych osób, ale tylko wtedy, jeżeli nie uzyskały one w ogóle odszkodowania i zadośćuczynienia, a były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane. Sąd Najwyższy wyraził zaś pogląd, że art. 8 ust. 4 ustawy lutowej dotyczy tylko jednej sytuacji, tj. przeprowadzenia przed wejściem w życie tej ustawy bądź jej zmiany z września 2007 r. postępowania w trybie rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania oraz uzyskania w następstwie tych postępowań prawomocnego orzeczenia zasądającego odszkodowanie (por. wyr. SN z dnia 23.01.2019 r., V KK 11/18). Przenosząc tą uwagę na grunt rozpoznawanej sprawy należy powiedzieć, że A. D. uzyskał prawomocne odszkodowanie i zadośćuczynienie pod rządem ustawy lutowej. Przepis art. 8 ust. 4 tej ustawy nie ma więc zastosowania.

W takim stanie rzeczy należy stwierdzić, że żądanie zasądzenia uzupełniającego (dodatkowego) odszkodowania i zadośćuczynienia za oczywiście niesłuszne tymczasowe aresztowanie jest niedopuszczalne z mocy prawa. Na rzecz wnioskodawcy prawomocnie zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie z tego tytułu wyrokiem Sądu Okręgowego we Wrocławiu z 5.03.1993 r., Żo 40/93 i niedopuszczalne jest orzekanie po drugi raz (na nowo) w tej samej sprawie. Podstawy prawnej zasądzenia dodatkowego odszkodowania nie stanowi przepis art. 8 ust. 4 ustawy lutowej, a uwagi zawarte w apelacji w tej kwestii wynikają z wadliwej wykładni normy wyrażonej w tym przepisie oraz bezrefleksyjnego cytowania wybranych orzeczeń SN i sądów powszechnych. Pomija się zaś te orzeczenia, w których wyraźnie wskazano, że przepis art. 8 ust. 4 ustawy lutowej dotyczy sytuacji, w której zasądzone odszkodowanie w wyniku rewizji nadzwyczajnej, kasacji lub wznowienia postępowania – na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego, bądź w postępowaniu cywilnym, jeszcze przed wejściem w życie ustawy lutowej.

Mając na względzie wymienione okoliczności, orzeczono, jak na wstępie.

SSA Wiesław Pędziwiatr

SSA Jarosław Mazurek

SSA Jerzy Skorupka